

Nr 140

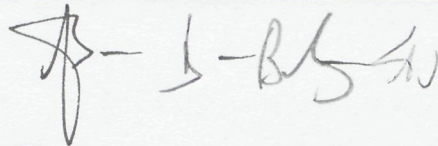

Ampt Epe

HISTORISCHE VERENIGING

EMST - EPE - OENE - VAASSEN

1135 - 318

Ampt Epe

Nr 140 – oktober 2002

REDACTIE: Th. te Riele-ter Laak, Dorpsstraat 12, 8171 BP Vaassen,
telefoon (0578) 56 06 54

Het blad verschijnt 4 keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan de leden van de Historische Vereniging 'Ampt Epe'

'AMPT EPE' HISTORISCHE VERENIGING EMST - EPE - OENE - VAASSEN

De vereniging stelt zich onder meer tot doel:

- het opwekken en versterken van de belangstelling voor de geschiedenis van Emst - Epe - Oene - Vaassen

Lidmaatschap € 11,50 per jaar

Bestuur:

- Voorzitter: J.C. Kreffer
Le Chevalierlaan 3, 8162 PD Epe
Telefoon (0578) 68 83 05
- Secretaresse: Th. te Riele-ter Laak
Dorpsstraat 12 – 8171 BP Vaassen
Telefoon (0578) 56 06 54
- Penningmeester: M.L. Endendijk
Molenpad 1, 8162 ZH Epe
Telefoon (0578) 61 30 78
- Leden: W. van Putten
E. de Jonge
H. Bouwman

Giro: 119.40.15 ten name van penningmeester 'Ampt Epe'
I.S.S.N. nr 1383-2026

Gustaaf Willem van der Feltz (2)

Uit het voorgaande (Ampt Epe 139) blijkt dat burgemeester Van der Feltz zich niet bepaald een vriend van de afscheidingsbeweging toonde. Hem werd verweten dat zijn maatregelen tegen hen strenger waren dan de landelijke overheid van hem verwachtte.

Streng en vormelijk wordt van hem gezegd, maar dat betekent nog niets. Was niet het overgrote deel van de leidinggevende klasse, adel, patricieërs of gegoede burgers, streng en vormelijk? We zagen dat in het verleden bij Charles le Chevalier. Toch was hij een sociaal bewogen mens, die de boeren van de arme zandgrond vooruit wilde helpen; als de buitenwacht het maar niet merkte!

Uit de tijd van zijn burgemeesterschap is weinig over de mens Gustaaf Willem van der Feltz te vinden. Eén van de bronnen is de correspondentie die hij met Charles le Chevalier voerde. Vrijwel alle brieven gingen over houtverkoop en de rekening courant. Veel mededeelzamer werd Van der Feltz toen hij enkel als notaris schreef.

Hierop kom ik later terug.

In zijn correspondentie met zijn superieuren in Arnhem geeft hij blijk van een rechtvaardigheidsgevoel, waarbij hij niet schroomde op te boksen tegen traditionele opvattingen omtrent bestuur en de voortschrijdende bureaucratie, waarvan hij een afkeer had. Zijn lidmaatschap van provinciale staten en het grote aanzien dat hij in Arnhem genoot, heeft hij waar mogelijk weten te gebruiken ten gunste van de gemeente die aan zijn hoede was toevertrouwd. (Tetterode Ravestein).

In 1851 werd de gemeentewet van kracht, als uitvloeisel van de grondwet van 1848. Oude rechten met betrekking tot benoeming in de gemeenteraad kwamen te vervallen: een gemeenteraad moest door verkiezing tot stand komen. De raad zou het bestuur van de huishouding van de gemeente regelen en de instelling van het college van burgemeester en wethouders, dat verantwoordelijk zou zijn voor het dagelijks bestuur en de uitvoering van raadsbesluiten. De burgemeester was voorts belast met het handhaven van de orde in de gemeente.

In Ampt Epe 85 veronderstelt Tetterode Ravestein dat de voor Epe vrij rigoureuze verandering in het bestuur en vooral de verzwakking van de positie van de burgemeester ten gunste van de raad, voor Van der Feltz redenen zijn geweest om eind 1851 zijn ontslag als burgemeester bij de Koning aan te bieden. De ontwikkelingen binnen het gemeentebestuur zouden voor de wat ouder wordende, conservatief-liberale Van der Feltz te democratisch zijn.

Van Lohuizen had hierop een andere kijk, die in dezelfde aflevering van Ampt Epe wordt weergegeven. De nieuwe gemeentewet bepaalde namelijk ook dat het ambt van burgemeester en notaris onverenigbaar was en waar het

burgemeestersambt slecht werd betaald, zou hij (natuurlijk) voor notaris hebben gekozen. Hoe dan ook, Gustaaf Willem van der Feltz ontving op 31 maart 1852 zijn ontslag als burgemeester. Een bewijs voor voorgaande argumenten heb ik niet, maar waarom zouden beide niet een rol hebben gespeeld?

In zijn briefwisseling met Charles le Chevalier, eigenaar van het landgoed Tongeren, kon Gustaaf Willem zich als vriend, notaris en raadsman nu wat gemakkelijker opstellen. Er komen dan ook meer nieuwtjes in zijn brieven voor. Over ds. Worst, die in 1857 predikant van de Grote Kerk was geworden schreef hij in januari 1858: „...hij is een zeer gemoedelijk prediker, die gevoelt hetgeen hij zegt”. Al snel wordt duidelijk dat de verstandhouding met zijn opvolger en het gemeentebestuur niet goed is. Zo eindigt een passage in de correspondentie met „...ik wil mij daarover echter liever niet met den Heer Weerts onderhouden, omdat al wat van onze zijde komt bij het Gem.bestuur verkeerd wordt opgenomen”.

Het wel en wee van zijn gezin betreft vaak ziekten. Vooral over dochter Gustave wordt regelmatig geschreven als „nog steeds sukkelend”. Alle zes dochters, in 1858 oud 41, 36, 30, 29, 23 en 20, woonden nog bij hun ouders. Het gezin van zoon Johan Frederik Hendrik (Henri) had in 1862 te kampen met een besmettelijke ziekte, als gevolg waarvan Henri's tweede vrouw Johanna Louisa Elisabeth Bisschoff overleed.

Een fragment uit een brief van 5 maart 1865 wil ik de lezer niet onthouden: „Wij zijn zoo aan het sukkelen met de thee en de kinderen zeggen op Tongeren drinken ze zulke lekkere thee, zoudt Gij ons niet een pond of vijf bij gelegenheid kunnen zenden?”

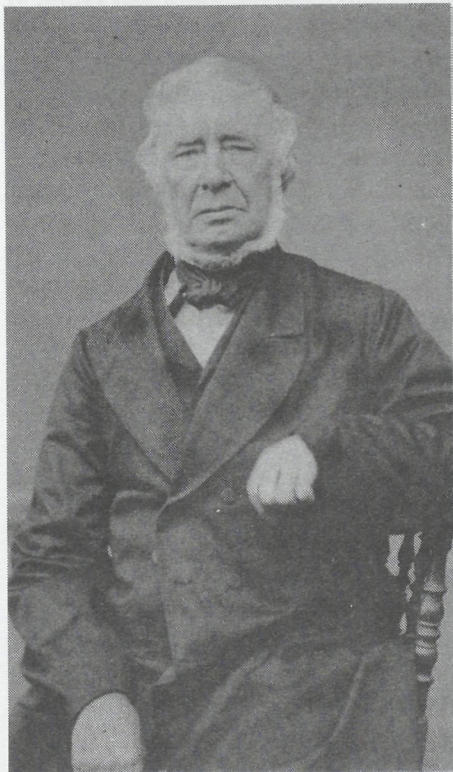
Op 18 september 1865 schrijft Van der Feltz: „Weduwnaar Eerdmans (43) met drie kinderen, waarvan de oudste 12 heeft Marie (Maria Geertruide Cornelia, 36) ten huwelijk gevraagd”. Hij was er niet mee ingenomen maar meende dat zij op de leeftijd was dat zij zijn toestemming niet behoefde. Op 9 november is Maria getrouwd “hier aan huys door Worst godsdienstig ingezegend, hij heeft zulks allerliefst gedaan”.

Eerder die maand op 4 november schreef Gustaaf Willem dat ds. Worst „zich aan mij geadresseerd heeft om mijne dochter Mimi (Antoinette Marie, 30) die niet ongenegen was om aan dat verlangen toe te geven”. Als laatste bijzonderheid in 1866 meldt hij „Mijn zuster heeft ook weder de winterkwartieren bij ons betrokken en bevindt zich voor iemand van 79 jaren zeer wel”. Er was voor velen een plekje in het grote huis.

De kerk in Emst

In „Honderd jaar Hervormde Gemeente Emst” schrijft de heer M. van den Esschert:

„Volgens de Heer A. Brouwer te Epe heeft het Sint Antoniegilde in 1866 een groot bedrag (f 8.000,—) geschonken voor de kerkbouw en daarvoor uit dankbaarheid een halve bank in eigendom ontvangen”. Wanneer we de staten van inkomsten en uitgaven van het Gilde rond 1865 bekijken, dan wisselen de inkomsten jaarlijks van f 1.500,— tot f 1.800,— met een saldo van gemiddeld f 450,—. Er wordt geen melding gemaakt van een gift van f 8.000,— aan de kerk van Emst en je vraagt je dan ook af hoe men zo'n bedrag kon opbrengen. Een mogelijke oplossing meen ik te hebben gevonden in de briefwisseling tussen Van der Feltz en Le Chevalier. Voorop staat dat zowel Gustaaf Willem als zijn oudste zoon zich hebben ingespannen voor de vestiging van een Hervormde Kerk in Emst. Gedurende het gehele jaar 1865 wordt in de brieven aan Le Chevalier geschreven over schenkingen, die aan het eind van het jaar een bedrag van bijna f 4.000,— hadden bereikt. Le Chevalier beijverde er zich

Gustaaf Willem van der Feltz.

*Theodora Elisabeth
van der Feltz-Mossel.*

Collectie L.C. baron van der Feltz.

ook voor in Amsterdam en plaatste het geld op de Spaarbank. Ook Buys Ballot spande zich in om geld in te zamelen en op voorstel van Van der Feltz werd alles bij het bedrag op de Spaarbankrekening in Amsterdam gevoegd.

Dat Le Chevalier een belangrijke rol heeft gespeeld, maar kennelijk anoniem wilde blijven, blijkt uit een brief van Van der Feltz van 3 oktober 1866:

„...kom ik U, die zoo veel gedaan hebt voor de Stichting van Emst en zonder wiens krachtige medewerking wij het welligt nimmer tot stand gebragt hadden, mededeeling doen van de inwijding der kerk te Emst. Gepasseerde Zondagmiddag heeft die plegtigheid daar plaats gehad en is in allen deelen gunstig afgehoopen. Worst begon met de Kerkenraad te bevestigen, Kerkvoogden en Notabelen aan de gemeente bekend te maken en een goed woord toe te spreken, om vervolgens Zijne toepasselijke toespraak te houden, hij was vol vuur. De kerk was ook vol zoodat men meent er wel 700 menschen in waren, en zeker wel 300 die buiten moesten blijven er waren 6 predikanten uit den omtrek. De Heer Weerts was niet aanwezig. De tegenstanders van Worst in de Gemeente verklaarden openlijk dat hij beter was als zij meenden, wat is het toch ongelukkig dat de mensch zich zoo door vooroordeelen laat medeslepen. Na afloop der plegtigheid kwamen een 40 tal van de vreemdelingen in de pastorie waar wij tafels, banken en stoelen hadden laten plaatsen, de meisjes waren daar en schonken thee, koffie en vervolgens een glas wijn met broodjes en vleesch, want die van verre kwamen konden anders natuurlijk niets krijgen dewijl er geen logementen in den omtrek zijn. Alles is overigens in beste orde afgehoopen en ieder ging even voldaan wederom huiswaarts.

Zoo is dan de Gemeente Emst tot stand gekomen, morgen zal de Kerkenraad te zamen komen om met Worst te spreken over een beroep”.

De adelstand

Een punt van verwarring is de verheffing in de adelstand. Tetterode Ravestein besluit zijn artikel in Ampt Epe 85 als volgt.

„Erkenning heeft deze bijzonder energieke bestuurder en magistraat: o.a. burgemeester, gemeenteraadslid, gemeente-secretaris, dijkgraaf, statenlid en notaris, in 1867 drie jaar voor zijn dood, mogen krijgen in een voor die tijd passende onderscheiding, namelijk verheffing in de adelstand”.

Deze constatering is volkomen juist, maar behoeft nadere toelichting.

Van Lohuizen geeft een heel andere verklaring.

„Iets van het karakter van Van der Feltz blijkt uit het feit, dat de titel „baron”, die hem in de Franse tijd was afgenomen, niet automatisch was teruggegeven en hij weigerde aan de Koning dit te vragen. Hij was van mening dat hij daar recht op had, zonder verzoekschrift. Z.i. was de titel onrechtmatig afgenomen”.

Dit laatste is bepaald onjuist. Zoals eerder aangegeven waren Van der Feltzen ridders, werden nu en dan jonker en een enkele maal baron genoemd, maar er was in de doorgaande lijn geen sprake van een adellijke titel. Zijn vader W.A. van der Feltz werd tijdens de regering van Koning Lodewijk (1808 en 1809) in

de Koninklijke almanakken vermeld als baron, rentmeester der domeinen onder Bommel, Hedel en de Bommeler- en Tielerwaarden.

Toch hield het onderwerp van de adelstand hen en ook anderen kennelijk bezig, want in een acte, die op 17 november 1842 werd gepasseerd voor notaris Van der Gronden, verklaren zeven personen van de oude adel dat de titel van baron behoort aan de familie Von der Feltz, in Holland Van der Feltz. Vervolgens is er wel degelijk sprake van een verzoekschrift, want in een Koninklijk Besluit van 20 augustus 1866 lezen we dat „Naar aanleiding van het verzoekschrift van Gustaaf Willem van der Feltz, Dijkgraaf van Veluwe en notaris, oud Burgemeester der gemeente Epe en Lid der Provinciale Staten van Gelderland, met bewijzen dat hij afstamt van een geslacht hetwelk hier te Lande, zo wel door aanzienlijke betrekkingen en bezittingen als door huwelijkse verbintenissen gedurende ruim twee eeuwen, in groot aanzien is geweest” werd besloten hem in de Nederlandse adel te verheffen met het praedicaat van Jonkheer en van Hoogwelgeboren om door hem en zijn wettige afstammelingen gevoerd te worden.

In 1882 volgt het KB van 21 januari, waarbij voor de oudste zoon Pieter Christiaan Willem de verheffing in de adelstand van zijn vader, voor hem en zijn broers en zusters en de wettelijke afstammelingen van hem en zijn broers, wordt veranderd in een inlijving met de titel baron en barones.

Op 20 november 1862 overleed Theodora Elisabeth van der Feltz-Mossel. Gustaaf Willem overleed op 7 augustus 1870. In Ampt Epe 141 zal het grootste deel van een verhaal van de heer G.S. van Lohuizen worden herhaald, waarin wordt geschreven over Villa Feltz en Vijvervreugd.

J.C. Kreffer.

Van heeren, huizen en knechten (1)

Zover mijn herinnering reikt, zie ik in gedachten „Opoe's zomerkamer" voor mijn geest. Dat was de op de noordkant gelegen kamer in mijn oudershuis, waar mijn grootmoeder gedurende de zomermaanden huisde. Tijdens de koude winterperiode echter, betrok ze de „veurkamer" waar gestookt kon worden. Wij, in ons gezin, vonden dat een stuk gezelliger, want dan was ze dichterbij ons. Maar vanaf het vroege voorjaar prefereerde ze de koele kant van het huis. „*Dat is mien zomerverblief*", placht ze te zeggen. Ik heb echter vaak gedacht, dat ze zich daar – naast de koelte – ook gewarmd heeft aan haar „eigen gedoe". Want het moet voor haar een hele overgang zijn geweest, de kleine woning op het stille Tongeren achter te laten, om in te trekken bij het – toen nog – jonge gezin van mijn ouders. Doch zo ze elke stap in haar leven gedaan had, zo nam ze ook deze op grootse wijze. Deze „zomerkamer" ademde immer een sfeer van voorbije tijden. Een warm kleurend kleed bedekte de planken vloer grotendeels en in het vertrek was die stille schemering, welke veroorzaakt werd door zware gordijnen, die met grote houten ringen, hoog aan de zoldering bevestigd waren. Nog ruik ik de geur ervan. Het was alles een beetje oud en versleten, maar bezat ook de antieke gloed van de voorname meubels die er stonden. Opoe zelf huisde in een groot eikenhouten ledikant, dat elke keer weer glanzend opgewreven werd. Het absolute middelpunt van de kamer en zeker niet in het minst door haar zelf.

Eén wand werd bijna in zijn geheel in beslag genomen door een rijke vroeg-17e eeuwse kussenkast met een werkelijk schitterend uitgestoken fries en panelen. Achter de dubbele zware deuren met zijn geheime slot, wisten wij, kinderen, naast de keurige stapels „olderwets grei" die opoe bezat, vernuftig verborgen ruimten en laden. Telkens weer was het een spannend feest om daarin te kijken. En telkens ook verloor ik mij in kinderdromen, wanneer ik op zoek ging naar onvermoede schatten. Ook in de latere jaren, wanneer ik iets opbergen moest in de diepe ruimten van de kast, was daar onveranderd die vertellende geheimvolle stem: „*Die kaste hef oe grootvader nog van Ten Kate ekregen*".

En zo wordt dan meteen de naam genoemd, van één der „heeren" in wiens „huis" mijn grootvader als „knecht" gediend heeft. Doch voorlopig blijven we even bij de laatste. Want door middel van enkele getuigschriften, brieven en foto's is hij immers degene van waaruit ik vertellen kan. Daarom neem ik u mee naar 1 februari 1877.

Op die datum namelijk wordt op de boerderij „De Brake" gelegen in de buurtschap Zuuk bij het gezin van Willem Jan Jonker en Janna Vosselman Bosch een tweede zoon geboren, die vernoemd wordt naar zowel zijn vader als grootvader. Daarmee is hij de derde Willem Jan Jonker op rij. Of de jong geborene wezenlijk veel boerenbloed mee gekregen heeft, waag ik nu – zo'n

Boerderij „De Brake” aan de Brakerweg in Zuuk.

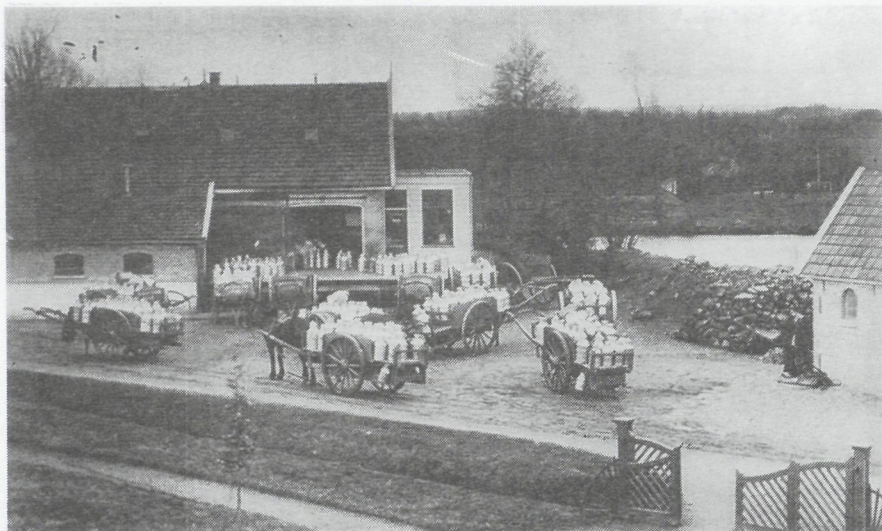
125 jaar later – te betwijfelen. Wel is de jonge W.J. in het bezit van een uitstekend verstand. En ik heb me laten vertellen, dat hij graag verder heeft willen studeren. Waarom het daar niet van gekomen is... Och, ik denk dat daar in het snelgroeijende gezin eenvoudigweg de financiële middelen voor ontbraken. En wanneer dan ook nog de moeder in 1882 overlijdt, blijft haar man achter met zes kleine kinderen, waarvan de jongste amper drie jaar is. De oudste kinderen moeten al vroeg meehelpen in en om het huis. Een heel normaal gebeuren trouwens voor die tijd. Op zijn 19e komt Willem Jan in dienst bij Johannes Durks van der Meulen. Het wordt zijn eerste brood-„heer”. Deze Van der Meulen is net in het jaar daarvoor – in 1895 – een particulier zuivelfabriekje begonnen bij de Zuukermolen van Bourgonje in Zuuk. Geboren en – tot dan toe – getogen in Drachten laat hij zich op 12 augustus 1896 in Epe inschrijven, als zijnde: Zonder beroep – Nederlands Hervormd en alleen wonende. Zijn „Ampt” is Boterfabrikant en als eerste woonadres geeft hij op: Hotel Epe. Het latere adres zal worden: Zuuk. E. No. 786.

Daar er – voor zover ik weet – vrijwel niets bekend is over Van der Meulen, was ik blij onderstaand stukje te vinden in **Honderd jaar Epe 1878-1978**.

Daarin kunnen we op bladzijde 54 het volgende lezen over:

De Coöperatieve Stoomzuivelfabriek „Gelria”.

In 1881 stichtte W.B. Diepenveen Wzn. te Epe in de buurtschap Zuuk bij de Zuukermolen van Bourgonje een sigarenkistenfabriek.

Coöperatieve Stoomzuivelfabriek „Gelria” te Zuuk bij de Zuukermolen van Bourgonje 1905. Nu parkeerterrein van de VMI.

Een locomotief van 14 pk met een druk van viereneenhalf atm. werd gebruikt als krachtbron voor de zaagmachine. Er kwam brand en het sigarenkistenfabriekje werd gesloten.

In 1895 heeft D.J. v.d. Meulen het pand gekocht en begint er een particuliere zuivelfabriek met gebruikmaking van waterkracht van het aanwezige schep-rad. In 1896 is Jacob Westerink financieel deelgenoot. Van der Meulen was directeur en G.M. Geerlings was botermaker.

Er kwam enige ontevredenheid over de uitbetaling van de melk. Enkele boeren brachten toen de melk naar Oene waar meer werd uitgekeerd. Op 27 mei 1896, tweede Pinksterdag, werd er een bijeenkomst gehouden door ruim 70 belangstellenden in hotel „Veluwe”. De meesten van hen waren melkleveranciers van Gelria. De heer Jac. Westerink (timmerman, aannemer, financier in diverse ondernemingen) gaf er enige wenken die tot verbetering van het produkt konden leiden. Hij pleitte echter in hoofdzaak voor het aangaan van een coöperatieve fabriek, want in Wissel en Tongeren wilde men ook al een boterfabriek oprichten als het niet beter ging met Gelria. Spreker wilde een stoomroomboterfabriek. Hij wees op de gunstige ligging in Zuuk waar binnen een straal van één uur gaans een 600 tal koeien kon zorgen voor 4000 l melk per dag en waar de transportkosten van de melk niet hoger dan 25 cent per 100 l kwam te liggen. Hij zei voorts dat het niet zijn bedoeling was de fabriek als particulier te exploiteren en gaf in overweging er een coöperatie van te maken.

Zo ontstond de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek Gelria.

J. D. Van der Meulen.

Telegram-adres:
„GELRIA“ EPE.

Stoomzuivelfabriek „Gelria“

Epe, den 21 August 1900.

De ondergetekende J. D. van der Meulen, voormalig zuivelfabriekant en thans nog particulier landbezitter te Epe, verklaart gaarne op verzoek van zijn vroegere knecht Willem Jan Jonker, geboren te Epe, om op nieuw een ganszige getuigenis af te leggen en hem gaarne aan de bevelen in het belang van hem zelf dan wel in het belang van dengeen die belang stelt hier in zijn dienst te nemen. Jan Willem Jonker heeft bij mij gedient in het jaar 1896 - 1898 als oppasser - huisbediende - stal en landbouw werkzaamheden - Ook ben ik over hem tevreden geweest en was hij eerlijk - gedienschtig - yverig en bleef ik hem gaarne ten beste aan

21 August 1900

J. D. van der Meulen

Hoe het ook zij: boterfabrikant of directeur. „De heer die kiest een knecht“ in de persoon van Willem Jan Jonker W.J.zn. En dat W.J. toch nog enig boerenbloed in zijn aderen heeft, zal zowel heer als knecht goed van pas komen. Want laatstgenoemde fungeert in die jaren niet alleen als oppasser-huisbediende maar verricht daarnaast de - rondom het huis - nodige stal- en landbouwwerkzaamheden. Hij zal er op aangenomen zijn. Achteraf be-

schouwd is het geen tijd geweest, waar W.J. in latere jaren met plezier op terug kijkt.

Dit in tegenstelling tot zijn betrekkingen in de jaren daarna, bij zowel Ten Kate op De Brinkgreve, als bij Van Reigersberg Versluys op het landgoed Zwaluwenburg onder Oldebroek. Het getuigschrift dat hij meekrijgt wanneer hij bij Van der Meulen weggaat, is echter lovend, maar op de één of andere wijze raakt dit stuk zoek. Eind 1900, wanneer W.J. een betrekking in Den Haag aanneemt, verklaart Van der Meulen zich alsnog gaarne bereidt om een nieuw getuigschrift af te geven.

Doch laten we niet op de tijd vooruit lopen. Want inmiddels – we zijn terecht gekomen in februari 1898 – heeft W.J. zijn intrede gedaan in het huis van Jan Jakob Lodewijk ten Kate, De Brinkgreve genaamd. (d.i. het huidige Rozenhof). Hij is er op vooruit gegaan. Voortaan draagt hij het jasje van huisknecht. En zo maakt hij van zeer dichtbij het leven mee van de hogere stand. De gloed van dit rijke kunstzinnige huis zal hem nooit meer loslaten. Maar laat ik daar een volgende keer verder over vertellen.

Lijda van den Bremen-Jonker.

Zo maar wat vragen (1)

Wie de moeite neemt zijn of haar ogen goed de kost te geven komt geregeld „vreemde” objecten tegen. Ook oude landkaarten kunnen voor raadsels zorgen. Als „import-Epenaar” kom ik daarom geregeld voor vraagtekens te staan. De diverse boeken over de dorpen geven geen antwoord op deze eigenaardigheden. Daarom kwam ik op het idee om via ons blad vragen te stellen aan de lezers. Wellicht krijg ik antwoord op mijn vragen en misschien maak ik u attent op kleine monumentjes van geschiedenis en kunst in onze gemeente.

Ik start mijn tocht in **Vaassen** en wel op een bijzondere plaats: het toilet van de NH-kerk. Hoe is het in vredesnaam zover gekomen dat een zestiende-eeuwse grafzerk in het kleinste kamertje terecht is gekomen? Overigens vindt ik het een schande dat het monumentje niet een meer eervolle plaats heeft gekregen.

De tocht wordt vervolgd naar het buurtschap Oosterhof. Wie de scherpe bocht in de Deventerstraat vlak voor de kerk neemt zal rechts in het weiland een vreemde wit stenen paal zien staan. Het is misschien een overblijfsel van een afscheiding. Maar waarom maar één paal? Bond men hier vroeger paarden aan?

De weg vervolgend ligt rechts het landhuis *Oosterhof*, een juweeltje uit de vroege negentiende eeuw. Eens bouwde men er een tuinkoepel (volgens het kadaster), die tot in het begin van de twintigste eeuw de tuin sierde. Wanneer is die verdwenen?

We keren terug naar het dorp. Bij de driesprong Elspeterweg-Prins Hendrikweg-Industrieweg vindt u twee dikke palen met als opschrift „*Vossenhoek*”. Er tussen in ligt een pad dat in de richting van gelijknamige erachter gelegen straat loopt. Was hier ooit een landgoedje?

Het volgende object ligt aan de Hattemseweg, tegenover nummer 6. Daar staat een stenen paaltje met het opschrift „*Roelantsbeuk 1992*”. Boven de tekst staat een teken. (Van de Veluwe bekenstichting?) Bij welke gelegenheid is deze boom gepland?

Ik neem u nu mee naar **Emst**. In feite ontstond het dorp pas in de tweede helft van de negentiende eeuw. Diverse boerderijen, zoals aan de Hanendorperweg, zijn nog jonger. Door opheffing van de marke Emst en Westendorp, kwam er grond vrij. Men bemachtigde een stuk grond en bouwde er een (keuter)boerderijtje op. Zijn er nog personen die wat van weten van de marke. Wellicht zijn er nog oude akten over de opgeheven marke.

De Kerkhofweg heette in de negentiende eeuw nog Begbergensestraat; naar de gelijknamige boerderij. Waar stond die boerderij?

In **Oene** ligt aan de Kloosterallee de boerderij *Het Klooster*. Op die plek stond vroeger het klooster Nazareth. Minder bekend is dat het kapittel van St. Marie (Utrecht) een hof had in Oene. Daar zal ongetwijfeld een boerderij op hebben gestaan. Waar lag dat hof?

Op een kaart wordt onmiddellijk ten zuidoosten van *Het Klooster* de boerderij *Zuidwijk* gesitueerd. Die zou dan dicht bij de splitsing Donselaarsweg-Horthoekerweg moeten liggen. Wie vanaf het kanaal het Koepad ingaat komt daar een boerderij *Suidwyck* tegen. Die plekken liggen hemelsbreed toch wel enkele kilometers van elkaar af. Wie weet hier iets van?

Vroeger stond er een grenssteentje, met als opschrift „*Carspel Oen*”, aan de IJsseldijk. Helaas is de steen gestolen. Waar stond de steen precies?

Tot slot gaan we naar **Epe**. Kijkend op een kaart in Honderd jaar Epe, 1878-1978, is te ontdekken dat er in 1830 ten westen en noorden van het dorp sprake was van de „*Dijkhuizer Heidewal*”, de „*Vemderenker Wal*” en de „*Zuuker Wal*”. Waar dienden die wallen voor?

N.B.: In de gemeente Nijkerk ligt de „*Ridderwal*”. Deze is 450 meter lang, 12-16 meter breed en circa 4 meter hoog. Waarschijnlijk betrof het een wildkering. (bron: Frank van Dooren, *Landschappen van Nijkerk-Arkemheen* (Nijkerk 1986) pag.137-138).

Heeft u een antwoord? Bel, schrijf of mail het door.

Evert de Jonge, Hanendorperweg 74, 8166 JJ Emst, tel. 0578-662208,
email: evertdejonge@hetnet.nl.

Werkschema Streekarchivaris Noord-Veluwe

Maandag Heerde

Dinsdag Hattem

Woensdag Hattem / even weken

Epe / oneven weken

Donderdag Epe

Vrijdag Hattem

„Groote staking aan de ijzergieterij te Vaassen De oorzaak: Te weinig loon of slapte in het bedrijf?”

Op maandag 4 februari 1929 kopte de Nieuwe Apeldoornsche Courant met bovenstaande tekst. De eigen verslaggever meldt in het begin van het artikel dat het anders zo rustige dorpje Vaassen sinds hedenmorgen in rep en roer is. Een groot deel van de arbeiders van de ijzergieterij en staniolfabriek „De Industrie” is die ochtend vanaf half acht in staking gegaan. In het hele dorp zijn aan bomen, huizen en hekken gedrukte proclamaties gehangen, uitgegeven door de samenwerkende vakbonden in de metaalindustrie. Daar stond ondermeer op te lezen:

„Aan het geheele personeel van „De Industrie” te Vaassen. Kameraden, de directie pleegt een aanslag op het organisatie-recht! 50 Man op staanden voet met een week loon ontslagen. Zult gij dat dulden? Geen er in of allemaal er in is ons parool. Wij proclameeren vanaf hedenmorgen tegen deze werkgevers tirannie de staking. Niemand ga aan het werk. Makers, weest solidair! Legt allen den arbeid neer. Hoog de kameraadschap! Niemand ga aan den arbeid!”

Van de ongeveer 175 stakers die aan deze oproep gehoor hadden gegeven was het merendeel georganiseerd in de Algemene-, Rooms Katholieke- en Christelijke bond van metaalbewerkers. In de ijzergieterij waren 's ochtends nog 15 à 20 mensen aan het werk gegaan, waaronder enkele ouden van dagen, een paar jongens en een achttal meisjes. In de staniolfabriek werd door het volledige personeel, ongeveer 30 man, wel gewerkt.

Op die maandagochtend kwamen de hoofdbestuurders van de genoemde samenwerkende metaalbonden met de stakers in vergadering bijeen. De laatste weken waren er door de besturen van de bonden gesprekken met de directie gevoerd over een loonsverhoging voor de arbeiders in de ijzergieterij. Niet voor de mensen in de staniolfabriek, zij hadden een behoorlijk loon. In de ijzergieterij zouden gehuwde arbeiders werkzaam zijn die nog geen 14 gulden in de week verdienen. Het overleg had echter niet tot een gewenst resultaat geleid. Erger nog, de directie had de zaterdag voor de staking een vijftigtal arbeiders ontslagen, met als motief slapte in het bedrijf. De krant vroeg om een onderhoud met de directie, maar de heren Van Lohuizen en Mees weigerden dit. Men achtte dit niet in het belang van de zaak.

Burgemeester D.F.J. van Walsem was die maandagmorgen ook in Vaassen aanwezig en nam de leiding op zich van de reeds vroegtijdig versterkte politiemacht. In een gesprek met medewerkers van de NAC deelde de burgemeester mede dat hij het zo jammer vond voor de huisgezinnen die vanaf heden geen bron van inkomsten meer hadden en hij hoopte maar dat alles goed af zou lopen. Om 1 uur 's middags was de drukte op het voorterrein van de fabriek enorm. Behalve de stakers hadden zich honderden mensen verzameld. Dankzij de leiding van de heer Prinsen, hoofdbestuurder van de R.K. metaalbond, bleef de stemming nogal rustig en zorgden de burgemeester

en zijn mannen voor de goede orde. Ongeregeldheden deden zich dan ook niet voor en om half twee 's middags keerde de burgemeester naar Epe terug.

Om half drie kwamen stakers en besturen van de bonden opnieuw in vergadering bijeen, waarin besproken werd hoe verder te gaan. Besloten werd de directie te berichten dat:

1. het gegeven ontslag weer ingetrokken moest worden;
2. inwilliging van de gestelde eisen inzake loon bij schrijven aan de directie van 31 oktober 1928.

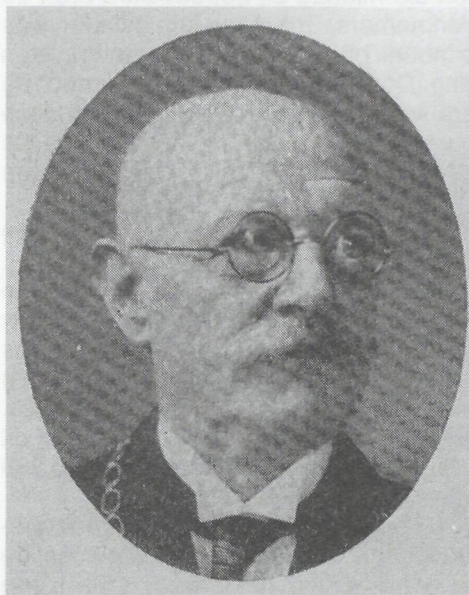
Diezelfde middag zou om half vijf in café De Boer vergaderd worden met arbeiders van de Staniolfabriek. Men wilde proberen hen over te halen om het werk neer te leggen.

Dit plan werd echter door de directie vrijdeld, want toen de stakers tegen half vijf naar de fabriek trokken om daar hun kameraden op te wachten, bleek dat men de arbeiders van de staniolfabriek in twee vrachtauto's onder politie-begeleiding naar huis liet brengen.

*Café „de Boer” in Vaassen, het latere „Spoorzicht” (nu „De Leijenstein”).
(Foto collectie Frans Schumacher).*

De volgende dag kwamen de vertegenwoordigers van de hoofdbesturen van de drie samenwerkende bonden weer bijeen en probeerden een onderhoud met de directie te krijgen. Tevens werd besloten dat wanneer de stakende arbeiders elders werk konden krijgen zij dit niet zouden aannemen. Men drukte de stakers op het hart rustig en kalm te blijven en een afwachtende houding aan te nemen.

Twee „hoofdrolspelers” in dit stakingsverhaal, te weten burgemeester F.D.J. van Walsem en gemeenteveldwachter J.A. Leenhouts. (Foto's collectie Frans Schumacher).

Toch werd de situatie rumoeriger. Zo werd het werkwillige personeel dat te voet of per fiets naar het werk kwam de doorgang door de stakers belemmerd. Een jongen die brood naar de fabriek wilde brengen voor de nog aan het werk zijnde arbeiders werd ook lastig gevallen. Een chauffeur van de firma v/d Ploeg uit Apeldoorn die met zijn auto naar de fabriek wilde rijden werd de weg versperd en hij kon onverrichterzake naar Apeldoorn terug. De auto's met daarin de werkwillige arbeiders die naar huis werden gebracht werden met stenen belaagd. De chauffeurs weigerden na dit incident nog langer de arbeiders te vervoeren. De heren Mees en Achterberg van de directie gingen nu zelf de vrachtauto's besturen en vertrokken op woensdagmorgen om de werkwilligen op te halen. Het merendeel weigerde echter mee te gaan zodat de auto's vrijwel leeg naar de fabriek terugkeerden.

Die ochtend legde een twintigtal werknemers uit de staniolfabriek het werk neer en verwacht werd dat ook de rest van het personeel spoedig dit voorbeeld zou gaan volgen.

's Middags werd er door de stakers en de vertegenwoordigers van de hoofdbesturen van de drie bonden weer vergaderd.

In de grote zaal van café de Boer brachten de stakers hun tijd door met praten, kaarten en het roken van een pijpje. Het verhaal ging dat de pijptabak afkomstig was van arbeiders van de Vulcanus.

Verslaggevers van de NAC vernamen die middag uit betrouwbare bron de oorzaak van het ontslag van de 50 werknemers. Enkele weken geleden was een gedeelte van de arbeiders van de fabriek bij elkaar gekomen om te praten over het conflict van de loonsverhoging. Deze vergadering was ook door de gemeenteveldwachter „op onzichtbare wijze” bijgewoond. Hij had van deze bijeenkomst verslag gedaan aan de burgemeester die op zijn beurt de directie van de fabriek inlichtte. Hierop besloot de leiding van de fabriek deze mensen te ontslaan.

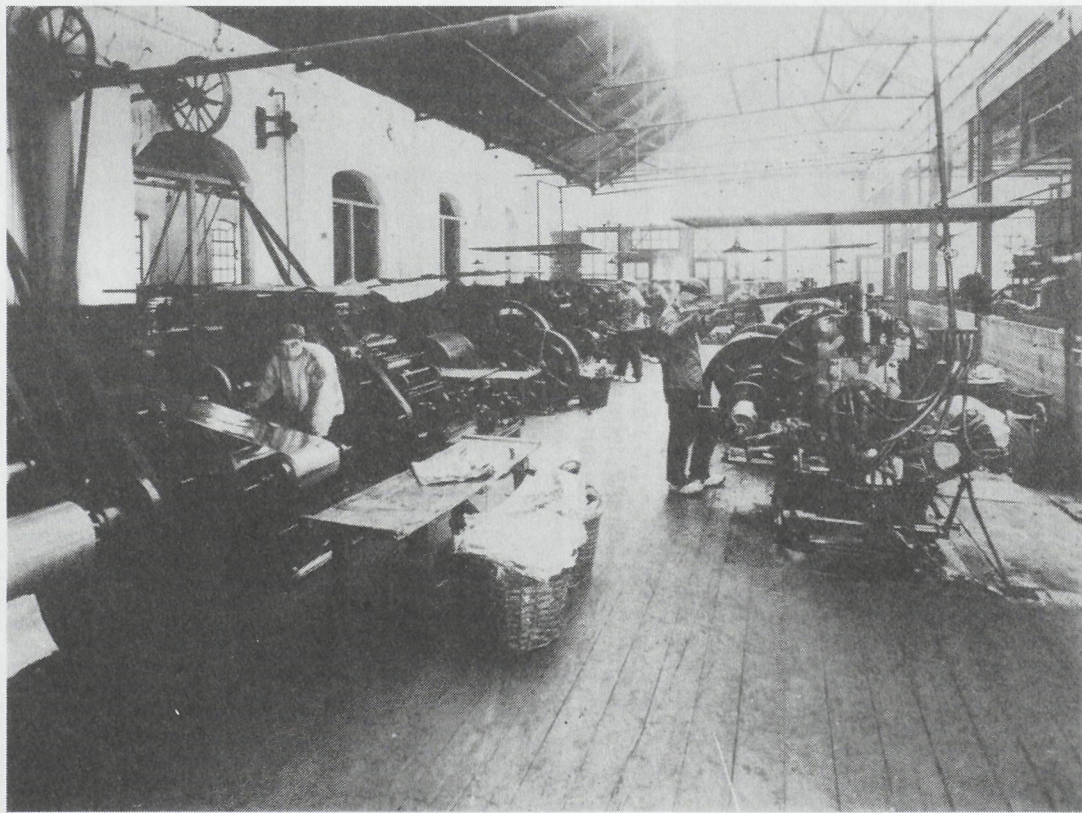
Uiteindelijk kwam het die woensdagmiddag toch nog tot een overleg met de directie, maar het resultaat was voor de stakers teleurstellend. De heer H. Walther, hoofdbestuurslid van de algemene bond, deed hierover verslag aan de pers. Men had de directie duidelijk gemaakt dat de staking een reactie was op het zo maar ontslaan van 50 arbeiders. De zaak van de lonen was secundair. De directie wilde de ontslagen arbeiders vrijdag wel weer in dienst nemen op de oude voorwaarden zoals die geldend waren op 1 januari 1929. Onder geen voorwaarde wilde men hierop ingaan en als de directie bij dit besluit zou blijven kon van een einde der staking geen sprake zijn. Van de 230 arbeiders die aan de fabriek werkzaam waren staakten er 15 niet.

Op donderdag 7 augustus vond opnieuw overleg plaats tussen de vertegenwoordigers van de samenwerkende bonden van metaalbewerkers en de directie van „de Industrie”. De stakers ontvingen van de directie daarna een schrijven met de volgende inhoud:

„Door U is het werk op 4 dezer zonder voorafgaande kennisgeving neergelegd. Wij deelen U hierbij mede, dat U zich Vrijdag a.s. vóór 9 uur v.m. bij den portier hebt aan te melden, indien gij bij ons weer te werk wenscht gesteld te worden.”

Dit laatste overleg had tot goede resultaten geleid, de geschoolde arbeiders kregen nu een uurloon van 57 tot 64 cent, voorheen verdienden zij 50 cent per uur. De ongeschoolde arbeiders kwamen nu op een uurloon van 48 tot 55 cent, terwijl het uurloon van de sjouwers van 30 cent nu op 35 tot 41 cent kwam. Een opmerkelijke resultaat omdat van werknemerskant om minder was gevraagd en de loonsverhoging eigenlijk van secundair belang was. Het doel van de staking, namelijk de terugkeer van de 50 ontslagen arbeiders, werd echter niet bereikt. De ontslagen arbeiders werden door de directie niet meer aangenomen. De gehuwden onder hen kregen nog 4 weken 100 % loon uitbetaald, de ongehuwden 50 %. Mocht het bedrijf in de toekomst arbeiders nodig hebben, zo werd nog gezegd, dan konden de ontslagenen onder de oude voorwaarden weer aangenomen worden. De directie was er blijkbaar in geslaagd de vertegenwoordigers van de arbeidersorganisaties ervan te overtuigen dat het ontslag zijn oorzaak vond in de slapte in het bedrijf.

Donderdagavond was er in café De Boer, de hoofdpoot van de stakers, volop vreugde, men was blij dat alles ten goede was gekeerd. Men verzocht de pers een woord van dank over te brengen aan de inwoners van Vaassen, die een sympathieke houding tegenover de stakers hadden aangenomen. Met name de winkeliers die levensmiddelen en rookartikelen ter beschikking hadden

Aluminium walserij, ± 1924. (Foto collectie Frans Schumacher).

gesteld. Voor dit bewijs van medeleven en de erkenning van een eerlijke strijd zijn de arbeiders van de Industrie zeer dankbaar.

Vrijdagmorgen werd het werk door de stakers hervat. Onder de Vaassense bevolking was er nog enige boosheid en teleurstelling over het niet meer aannemen van de 50 ontslagen arbeiders. Verslaggevers van de NAC probeerden nog een onderhoud met de directie van de fabriek te krijgen, maar de heren waren niet te spreken in verband met een belangrijke vergadering.

Frans Schumacher

NB: Over de onzichtbare veldwachter nog het volgende. In het boekje „Negen heit de klok” maakt de schrijver Bertus van den Bremen ook melding van deze spion. Hij schrijft hierin dat volgens het dagblad „De Telegraaf” veldwachter Leenhouts een vakbondsvergadering in hotel de Cannenburgh vanaf een buitenbalkon zou hebben bespioneerd. Op vragen uit de gemeenteraad gaf de burgemeester tekst en uitleg. Veldwachter Leenhouts had op verzoek van een vakbondsbestuurder gesurveilleerd, om op te letten dat er in de vergadering geen mensen kwamen die er niets te zoeken hadden. De veldwachter was daarbij inderdaad op het balkon geweest.

Bronnen:

„Nieuwe Apeldoornsche Courant”, februari 1929;
„Negen heit de klok” door Bertus van den Bremen.

*Emsterweg in Vaassen met op de achtergrond „De Eimar”, Dorpsstraat 2.
(Foto collectie Frans Schumacher).*

*Foto uit 1935. Nieuwe Apeldoornseweg Vaassen. Links de woning
van B. Scholten; rechts de begraafplaats en de woning van Frits Prins.
(Foto collectie Frans Schumacher).*

Jaarverslag Ampt Epe 2001-2002

- Het ledental bedraagt op dit moment 325.

Het ledental is gelijk gebleven doordat, ondanks aanmeldingen, er door verhuizing en overlijden nogal wat afmeldingen zijn.

- Er werd 7 keer een beroep gedaan op artikelen uit ons boekje.

Het bestuur kwam 4 x in vergadering bijeen.

Het laatste deel van de bijeenkomst was ook redactievergadering.

- Het blad Ampt Epe kwam 4 x uit. Wij wisselen ons blad 'met gesloten beurs' uit met historische verenigingen in de regio. Ze liggen ter inzage op het gemeentearchief.

- Helaas zijn we ons enthousiaste bestuurslid Harry Bouwman wegens verhuizing kwijtgeraakt. Gelukkig kon hij zijn kennis van De Koninklijke Houtvesterij nog in ons blad kwijt.

- Oude films. Henny van Meekeren heeft nieuwe apparatuur aangeschaft die nog betere kwaliteit belooft.

Er is met medewerking van de gemeente een aankoop gedaan: „Journalisten op de Cannenburgh in oorlogstijd.”

Komend najaar worden er nieuwe films uitgebracht.

- De regiovergadering in Twello werd bijgewoond door de voorzitter. Het thema was: „Het gebruik van de computer bij historisch onderzoek.”

- In Elburg werd het boekje „Oude namen op de Noord-Veluwe” te doop gehouden. Namens Ampt Epe was de voorzitter er bij aanwezig.

Van het boekje zijn al veel exemplaren verkocht via de boekhandel.

- Ampt Epe werkte mee aan het uitzetten van een fietsroute langs cultureel erfgoed. Ons deel bestond uit een route langs historische, culturele en landschapselementen in onze gemeente met tevens de aansluiting op de fietspaden van de volgende plaats.

- De ledenjaarvergaderingen zullen wisselend plaatshebben in de dorpen van onze gemeente.

- Komende ledenjaarvergadering zal de voorzitter, de heer J.C. Kreffer, zijn taak overdragen aan E. de Jonge.

D. te Riele, secr.

Uitnodiging

Voor de ledenjaarvergadering op woensdag 6 november in zaal „Gerrits/café petit-restaurant”, Hoofdweg 73 te Emst. Aanvang 19.30 uur.

Agenda

- 1 **Opening**
- 2 **Verslag van 15-11-2001**
gepubliceerd in Ampt Epe nr 140
- 3 **Jaarverslag secretaris**
gepubliceerd in Ampt Epe nr 140
- 4 **Jaarverslag penningmeester**
 - verslag kascommissie
 - benoeming nieuw kascommissielid; aftredend dhr. Berkhoff.
- 5 **Bestuursverkiezing**
Aftredend en herkiesbaar de heer W. van Putten.
Tegenkandidaten kunnen tot een uur voor aanvang van de vergadering aangemeld worden.
- 6 **Voorzitterswisseling**
De heer J.C. Kreffer draagt zijn taak over aan Evert de Jonge.
- 7 **Mededelingen**
- 8 **Rondvraag**
- 9 **Sluiting**

Na de vergadering, om ca. 20.00 uur zal de heer H. Hagens uit Almelo een lezing verzorgen:

Watermolens en wasserijen op de Veluwe.

De heer Hagens is bekend van zijn boek:

„Op kracht van stromend water, negen eeuwen watermolens op de Veluwe.”

Introducees zijn welkom. De kosten bedragen € 3,-.

Noteer de datum in uw agenda:

Woensdag 6 november om 19.30 in zaal „Gerrits” in Emst.

Verslag van de ledenjaarvergadering Ampt Epe 15 november 2001

De ledenjaarvergadering werd dit jaar gehouden in De Rank in Vaassen. Dit in het kader dat we willen benadrukken dat we een historische vereniging zijn voor de dorpen Emst, Epe, Oene en Vaassen. Buiten het bestuur waren er 44 aanwezigen.

Opening door de voorzitter Jan Kreffer.

Verslag van 01-11-2000

gepubliceerd in nr. 136 werd akkoord bevonden.

Jaarverslag secretaris

gepubliceerd in nr. 136 was kort en er waren geen op- of aanmerkingen.

Jaarverslag penningmeester

kwam van de nieuwe penningmeester Marinus Endendijk, die een goede presentatie gaf van de stand van zaken op het financiële vlak. De kascommissie was het eens met het verslag en de voorzitter dechargeerde de penningmeester.

De heer Berkhoff gaat nog een jaar door als kascommissielid.

Bestuursverkiezing

Mevrouw Te Riele-ter Laak werd zonder tegenkandidaat herkozen als bestuurslid.

Mededelingen

De voorzitter kon mededelen dat vooruitlopend op het boek „Veldnamen in de gemeente Epe” van de heer Otten, er dit komende jaar een kleine voorloper komt „Oude namen op de Noord-Veluwe” uitgegeven door drie historische verenigingen Arent thoe Boecop, Elburg; Ampt Epe, Epe en Heerder Historische Vereniging, Heerde.

Rondvraag

Geen

Sluiting

Lezing door Evert de Jonge: Waarom staat het gemeentehuis van Epe niet in Vaassen?

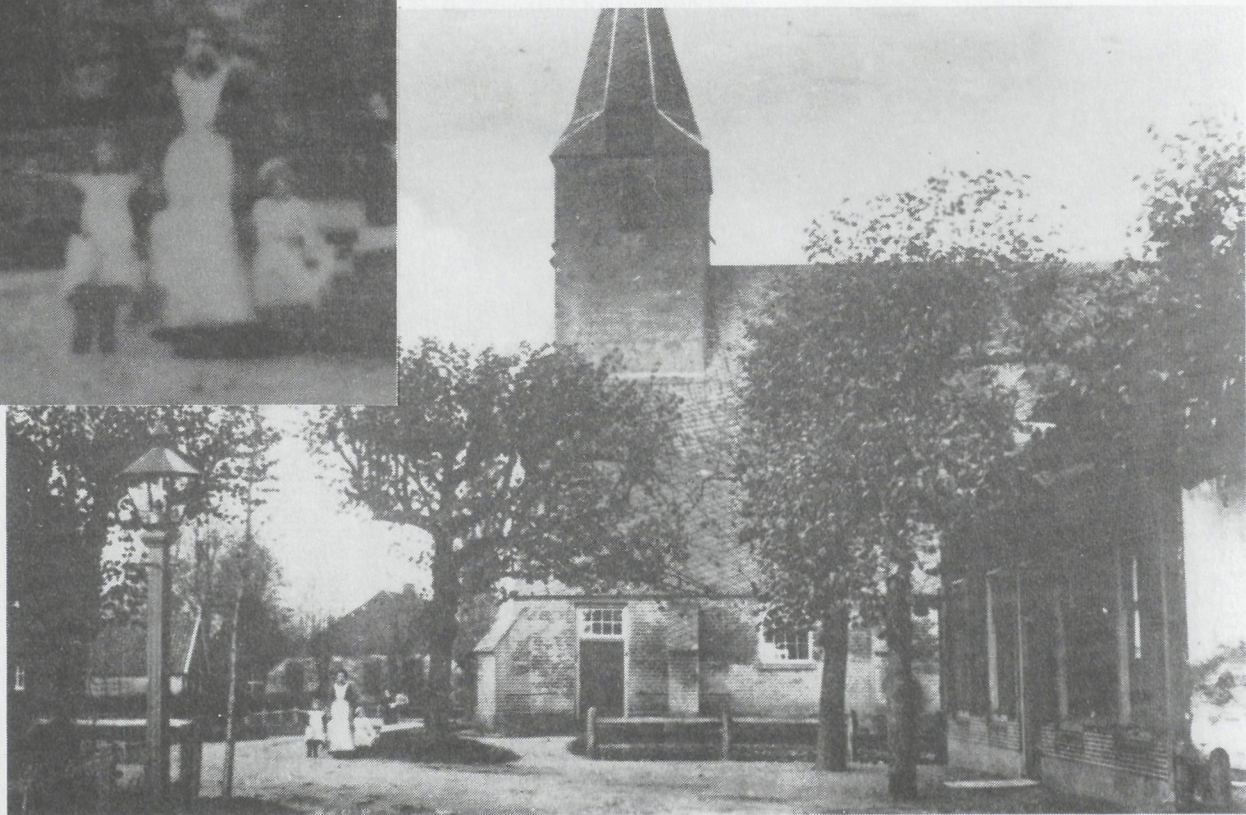
Evert gaf een duidelijk antwoord aan de hand van de stamboom van de familie Ten Holthe, die in Epe het schoutambt vanaf ca 1520 tot 1660 bekleedde, maar woonde in Vaassen.

Het hele verhaal zal gepubliceerd worden in nr 138 van Ampt Epe.

Een vol applaus ondersteunde het dankwoord van de voorzitter.

Verkoop oude nummers Ampt Epe.

De laatste nummers zijn verkocht ter spekking van de kas.

Bij welke gelegenheid en waar werd deze feestelijke boot gebruikt?
(Foto collectie Frans Schumacher).

Inhoud

Gustaaf Willem van der Feltz (2) door J.C. Kreffer	1
Van heeren, huizen en knechten (1) door Lijda van den Bremen-Jonker	6
Zo maar wat vragen (1) door Evert de Jonge	11
Werkschema Streekarchivaris Noord-Veluwe	12
„Groote staking aan de ijzergieterij te Vaassen De oorzaak: Te weinig loon of slapte in het bedrijf?” door Frans Schumacher	13
Jaarverslag Ampt Epe 2001-2002 door D. te Riele	20
Uitnodiging	21
Verslag van de ledenvergadering Ampt Epe 15 november 2001	22

